

Петар Николић*

Карловачка гимназија, Сремски Карловци

Мешовити брак у Римокатоличкој и Православној Цркви

Abstract: Сваки човек има право на брак, и то са партнером супротног пола с којим га, у потпуној слободи, везују осећања узајамне привлачности, идентичних циљева, потреба међусобног допуњавања и нагон за продужавањем људске врсте. Црква, како Римокатоличка тако и Православна, жели да њени чланови у светој тајни брака нађу савршени духовни мир и склад, пуно заједништво живота. Зато је сасвим разумљиво да је пожељно склапање бракова између партнера исте вероисповести и заузимање негативног става према мешовитим браковима. Међутим, мешовити бракови су одувек, за обе Цркве, с једне стране представљали посебан проблем, а с друге реалност са догматским, моралним, пасторалним, правним, социјалним и психолошким аспектом. У овом раду биће размотрени најбитнији аспекти овог проблема, полазећи од историјског пресека црквеноправног регулисања мешовитих бракова од првих векова Цркве до најновијег законодавства.

Key words: Брак, сабори, канони, Свети оци источне Православне Цркве, западне хришћанске заједнице, екуменизам, Литургија.

1. Историјски осврт на институцију мешовитих бракова

Још је Мојсијев закон забрањивао Израелцима да склапају брак са припадницима других народа, упозоравајући их да се с њима не пријатеље — нити кћери своје да дају за сина њиховог нити да њихове кћери узимају за своје синове „јер би отпадила сина твојега од мене и служио би боговима другим, те би се разгневио Господ на вас и потро вас брзо“ (5Мојс 7, 3–4).

Млада Христова Црква је, колико је била у могућности, такође обраћала своје вернике од женидбе са неверницима, следећи поуку Светог апостола Павла: „Не упрежите се у исти јарам с невјерницима; јер шта има праведност са безакоњем“ (2Кор 6, 14). Међутим, да је Црква често толерисала такве бракове упућује нас апостол Павле који каже: „Ако неки брат има жену неверујућу и она се приволи да живи с њим, нека је не оставља. И ако нека жена има мужа неверујућег и он се приволи да живи с њом, нека га не

* pnikoli7@gmail.com

оставља. Јер се неверујући муж посвети женом, и жена неверујућа посвети се мужем: иначе дјеца ваша била би нечиста, а сада су света“ (1 Кор 7, 12–14).

Будући да се хришћанство ширило, опасност од мешовитог брака постајала је све већа, поготово са Јеврејима, незнабошцима и јеретицима, на шта су најпре упозоравали Свети оци Цркве: Тертулијан, Кипријан Картагински и Амвросије Милански. Тертулијан (160–200) је сматрао брак хришћанина са неверником за блуд и тежак прекршај који је за собом повлачио казну искључења из верске заједнице. Кипријан (200–258) бракове са неверницима сматра неморалом, док је Амвросије одвраћао хришћане од брака, како са паганима, то јест незнабошцима, тако и са Јеврејима и јеретицима.¹

Мешовити брак забрањивао је и државни закон. Тако цар Константин 339. године забрањује брак хришћана са незнабошцима по цену смртне казне, а римски цареви Валентијан, Теодосије и Аркадије издали су 388. године конституцију којом су поново забрањени бракови између хришћана и Јевреја. Такви бракови изједначавани су са прељубом.²

У прва три века не постоје црквеноправне одредбе које би забрањивале мешовите бракове, што не значи да их је било мало, већ вероватно због тога што је Црква још била тада изложена прогонима и у немогућности да правно регулише овакве случајеве.³ Први познати закон који се односи на мешовити брак донесен је у Шпанији, на покрајинском сабору у Елвири 305/6. године. Њиме је забрањено родитељима хришћанима да девојке удају за незнабошце, Јевреје и јеретике, уколико не желе да пређу у Католичку Цркву. Покрајински сабор у Арлесу у јужној Француској 314. године донео је најстарију одлуку која забрањује брак хришћана и јеретика.⁴

Сабор у Лаодикији (380) својим 10. каноном опомиње да „чланови Цркве не треба индиферентно (αδιαφόρως = безразлично) да своју децу сједињују у брак са јеретицима“,⁵ док својим 31. каноном забрањује брак са јеретицима, осим „ако обећају да ће постати хришћани“. ⁶ Сабор у Картагини (419) одредио је у 21. канону да деца клирика не ступају у брак са многобошцима или јеретицима.⁷

Сличне забране доносе и сабори у Хипону (393) и Четврти васељенски у Халкидону (451), затим већи број покрајинских сабора у Галији и Шпанији у

¹ Blažević, Velimir, *Mješovite ženidbe u pravu Katoličke Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975, 10.

² *H. g.*, 10–11.

³ *H. g.*, 11.

⁴ Vukšić, Tomo, „Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu“, 2006, прегледано 25. 2. 2009. на: <http://kr.consilient-health.com/ebook/PRAVOSLAVNI>

⁵ Јевтић, Атанасије (ур.), *Свешћени канони Цркве*, Православни богословски факултет и др., Београд и др., 2005, 291.

⁶ Јевтић, Атанасије, *н. г.*, 295; в. у Милаш, Никодим, *Правила Православне цркве с ѿумацењима 2*, Истина, Епархија далматинска, Београд–Шиденик, 2004, 75 и 90.

⁷ *H. g.*, 326.

VI и VII веку. У 14. канону Халкидонског сабора уређено је питање мешовитог брака, а забрањује се чтецима и појцима да се жене неправославном женом.⁸ Уколико би у таквом браку добили децу и крстили их код јеретика, морали су „да их приведу у заједништво Католичанске (= Саборне) Цркве.⁹ Сабор у Толеду (589) „упозорава да није допуштено Жидовима имати кршћанке за жене“.¹⁰

За Источну Цркву значајан је Пето-шести васељенски, Трулски сабор у Цариграду (691). Тај сабор се позива на Прву посланицу апостола Павла Коринћанима (7, 14) и у свом 72. канону забрањује православном мушкарцу брак са женом јеретиком и обрнуто. Такав брак се сматра неважећим те се незаконита веза мора прекинути. Међутим, уколико једна страна у браку приступи „светлости истине“, брачна веза се не раскида.¹¹

Канон 23. Светог Јована Посника такође се позива на Четврти, Трулски и Картагински сабор, с тим да одређује да ако брачници ипак остану у таквом браку, „имају се одлучити од причешћа“.¹²

На основу 72. канона Трулског сабора, као и овом других паралелних канона, канонско учење Православне Цркве о мешовитим браковима састоји се у следећем — мешовити бракови православних хришћана са иноверним особама, а посебно са незнабошцима, јудејима и јеретичима, Црква строго забрањује. Допуштен је мешовити брак само у таквом облику кад из брака склопљеног ван Православне Цркве — дакле у нехришћанској или јеретичкој верској заједници — један супруг прими православну веру, а други остане при ранијем веровању, и кад дотични иноверни супруг жели да остане у браку са супругом обраћеним у православну веру. Деца која се роде из таквог мешовитог брака морају да буду крштена и васпитавана у хришћанској православној вери. Ако неправославни супруг не жели да остане у браку са обраћеним супругом, тада се брак разводи и православни супруг може слободно да ступи у нови брак са православном особом. Православној особи допуштено је да ступи у брак са неправославном особом ако та неправославна особа обећа да ће примити православну веру и то обећање одмах испуни. Ово је строго канонско учење Православне Цркве о овој проблематици и „као што је то учење важило кроз све вијекове Православне Цркве, тако оно мора важити и данас и свагда“.¹³

⁸ Н. г., 111; в. у Поповић, Радомир, *Васељенски сабори, одабрани документи*, Универзитетски образовани православни богослови, Хиландарски фонд, Задужбина „Николај Велимировић“, Србиње и др., 1997, 73–74.

⁹ Јевтић, Атанасије, н. г., 111–112, в. у Mateljan, Ante, „Sakrament ženidbe u pravoslavlju“, *Služba Božja, Liturgijsko pastoralna revija br. 1*, Split, 2008, прегледано 18. 1. 2009. на: <http://www.scribd.com/doc/47314886/slu%C5%BEba-bo%C5%BEija>

¹⁰ Blažević, Velimir, н. г., 13.

¹¹ Јевтић, Атанасије, н. г., 180.

¹² Милаш, Никодим, н. г., 509; в. у Јевтић, Атанасије, н. г., 66.

¹³ Милаш, Никодим, н. г., 560.

Све до краја VII века није прављена битна разлика између брака хришћана са Јеврејима, незнабошцима и неверницима или пак оног с јеретичима. Од VIII века у појединим покрајинама, Цркве на западу почињу да праве разлике међу мешовитим браковима и до 12. века се формира универзално, али обичајно право. Од XIII века проблемом мешовитих бракова почињу да се баве најпре папе, а касније и конгрегације. Апостолска столица је у почетку била усмерена више на решавање појединачних, конкретних случајева мешовитих бракова, а касније су донесена и „начелна решења и стварани позитивни закони“.¹⁴

За источну Православну Цркву значајна је 74. новела цара Лава Философа при крају IX века, када је њоме брак проглашен за тајну Новог завета. Другим речима, то значи да је само онај брак законит који је Црква благословила. Тада је истовремено на епископе, односно црквене судове, прешло и право суђења у брачним парницама.¹⁵

Након црквеног раскола 1054. године, Католичка Црква је забрану мешовитих бракова проширила и на шизматике. Међутим, разна документа и папске одредбе су се односиле само на појединачне случајеве. Правих правних норми нема, осим неколико које би се односиле на мешовити брак у средњем веку, јер су тада свакако постојали строги државни закони против јереси.¹⁶ Проблем мешовитог брака за Римокатоличку Цркву постао је озбиљнији појавом протестантизма. Папе и конгрегације Римске курије су такве бракове забрањивали. Црква је, дакле, забрањивала бракове правоверних хришћана са јеретичима и шизматицима, односно бракове католика с крштеним некатолицима, те бракове хришћана са нехришћанима.¹⁷

Иначе, канонске одредбе о браку у Православној Цркви садржане су у Крмчији коју је на српскословенски језик превео Свети Сава. Прве самосталне прописе из брачног права код Срба налазимо у Жичкој повељи краља Стефана Првовенчаног. Душанов законик, зборник правних прописа феудалне Србије, донет 1349, а допуњен 1354, својим 9. чланом проглашава ништакним брак између католика и православних, уколико католик не пређе у Православље.¹⁸ Законик цара Душана забрањивао је нецрквене бракове, односно бракове без благослова архијереја.¹⁹ „Ако се нађе јеретик који би се оженио православном, може се, ако пристане, крстити у Православље; ако ли се не би покрстио, да му се узму жена и деца и да им се да део од куће, а он да се протера“.²⁰ Функцију потпуног регулатора брачноправних питања

¹⁴ Blažević, Velimir, *н. г.*, 16.

¹⁵ Руварац, Димитрије, „О разводу мешовитих бракова“, *Бојословски иласник*, Сремски Карловци, 1902, 282.

¹⁶ *Н. г.*, 20.

¹⁷ *Исшо*.

¹⁸ *Правна енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1979, 277.

¹⁹ Цисарж, Бранко, *Брачно право и црквеносудски поступак СПЦ*, Београд, 1973, 34.

²⁰ Vukšić, Томо, „Мјеšovите ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu II“, 2006, прегледано 25. 2. 2009. на: <http://kr.consilient-health.com/ebook/PRAVOSLAVNI>, 228–229.

имала је Скраћена синтагма Матије Властара,²¹ зборник византијског права из 1355. године.

2. Реформисање канонског права мешовитих бракова

У Законику канонског права (*Codex iuris canonici*) из 1917. године садржана су сва правила Римокатоличке Цркве о мешовитим браковима, али која су била на удару критика и противљења других хришћанских цркава и заједница, поготово протестантских. Реакције на католичко законодавство настављене су и после Другог светског рата и продужене на период пре и за време Другог ватиканског сабора. За промене или, чак више, опрезности у приступу мешовитим браковима, били су не само протестантски теолози и поглавари већ и неки истакнути католички теолози и црквени великодостојници: бискупи, надбискупи и кардинали.²² Као разлог наводе и новонастале, веома радикалне промене у социјалном и породичном животу и чињеницу да су мешовити бракови један од путева екуменског зближавања. Међутим, иако је тема мешовитих бракова била предмет низа дискусија отаца Другог ватиканског концила, на крају је констатовано да сабор нема ни довољно времена, нити довољно познаје ствари да би могао да донесе право решење о „једном тако тешком питању“.²³ Коначна одлука о правном уређењу мешовитих бракова са сабора је пренесена на папу. Многи саборски оци, поготово они са Истока, тражили су повратак на право источне Цркве из времена Пија XII, што значи да се призна валидним брак који је склопљен пред православним духовним службеником.²⁴

Као изузетак, на овом месту из дискусија учесника сабора издвајамо 76. генералну конгрегацију, одржану 27. новембра 1963. и предлог Жана Неура, коптског титуларног бискупа из Тебе у Египту, за заједничко присуствовање католичких и православних духовних службеника при склапању мешовите женидбе“.²⁵ А коптски резиденцијални бискуп, такође из Тебе, Исак Гатас, сматрао је да је неопходно да се измени сакраментална пракса у Цркви, а с обзиром на склапање бракова у Источној Цркви, да би се требало вратити

²¹ *Правна енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1979, 277.

²² Blažević, Velimir, *н. г.*, 47–48.

²³ *Н. г.*, 69.

²⁴ Овом захтеву је Римокатоличка Црква удовољила, па је декретом о источним католичким Црквама „*Orientalium Ecclesiarum*“, који је усвојен на Сабору 20. новембра 1964, донесена одредба: „Кад католици источног обреда склапају женидбу с крштеним некатолицима источног обреда, ваља предусрести неваљале бракове, побринути се за чврстоћу и светост брака и за кућни мир; стога овај Свети Сабор одређује да канонска форма за такве бракове обвезује само с обзиром на допуштеност; за ваљаност достаје назочност посвећена службеника — уз поштивање осталог што по праву ваља поштивати“. Ова одредба важила је само за Источне Цркве, а што се тиче склапања мешовитих бракова између католика латинског или западног обреда и хришћана некаатолика источног обреда, задржана је дотадашња дисциплина Законика канонског права. В. у „*Decretum de ecclesiis orientabilis catholicis*“, у: *Dokumenti II vaticanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002, 247.

²⁵ Blažević, Velimir, *н. г.*, 62.

на правно уређење које је било пре 1949, када је било донесено реформисано брачно право за сједињење источне Цркве.²⁶ Француски бискуп Дигеа, Бернардин Колин, заговарао је да се као валидан призна хришћански мешовити брак, па макар и не био склопљен према канонском облику.²⁷ Затражена је и промена одредбе закона из 1949, која је проглашавала брак неважећим уколико је склопљена пред православним свештеником.²⁸ Бечки надбискуп Франц Кениг покушао је да образложи на једној од генералних конгрегација да се израз „мешовита женидба“ теолошки не би могао применити на бракове између католика и православаца „пошто се признаје ваљаност сакраманта у Православној Цркви, а и сама женидба је сакраменат“.²⁹

На основу предлога и нацрта саборских комисија, предлога саборских отаца, закључака сабора, затим на основу докумената које је издала Апостолска столица и дискусија и резултата гласања Прве бискупске синоде у Риму 1967, као и на темељу консултација са епископатом из целог света, настао је нови документ, апостолско писмо *Motu proprio* папе Павла VI — *Matrimonia mixta* (Мешовити бракови), који је издан 31. марта 1970. Тим законодавним актом извршена је потпуна и коначна реформа канонског права мешовитих бракова.³⁰

3. *Matrimonia mixta*

Предмет и садржај овог документа су бракови католика са крштеним или некрштеним некатолицима. Међутим, при том треба знати да Католичка Црква прави разлику међу браковима које склапају католички брачни друг с крштеним некатоликом и браковима по којима се католик везује са нехришћанином. Теолошки и пасторално ова Црква разликује, а у пракси другачије и третира, бракове католика са нехришћанима и бракове католика с крштеним некатолицима. Ослањајући се на Декрет о екуменизму *Unitatis redintegratio* (бр. 3) Другог ватиканског сабора³¹, у апостолском писму *Matrimonia mixta* се наводи да хришћани који, иако нису католици, верују у Христа и исправно су крштени, „повезани су у неко заједништво с Католичком Црквом, макар несавршено. Стога се код венчања између крштених — које је прави сакрамент — успоставља неко заједништво духовних добара, а тога нема у браку склопљеном између брачних другова где је један крштен, а други некрштен“.³²

²⁶ *Истѐ.*

²⁷ *Истѐ.*

²⁸ *Н. г.*, 63.

²⁹ *Истѐ.*

³⁰ *Н. г.*, 78.

³¹ „Unitatis redintegratio (Dekret o ekumenizmu)“, у: *Dokumenti II vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002, 207–236.

³² Blažević, Velimir, *н. г.*, 82.

Католичка Црква различито се поставља и према томе да ли је реч о браку католика са крштеним некатолицима источне Православне Цркве или католика с крштеним некатолицима неке западне хришћанске заједнице, на пример ако су у питању протестанти, евангелисти, методисти, англиканци и други. Зато се истиче да источни верници који су крштени, иако одвојени од Католичке Цркве, у својим Црквама имају праве сакраменте, посебно свештенство и Евхаристију, по којима су врло тесно повезани с Католичком Црквом, док се то, нажалост, не може рећи и за одвојену браћу у западним хришћанским црквама или заједницама.³³ Без обзира на те разлике, све врсте мешовитих бракова у Законику канонског права и у *Matrimonia mixta* уређују се заједно и истим нормама, а с обзиром на различитости у пракси и потешкоће везане за мешовити брак, и канонска дисциплина у разним подручјима шаренолика је и нормирана од стране месних Ординарија или Бискупских конференција.

Треба нагласити да норме у *Matrimonia mixta* нису општеобавезујуће за источне католике који склапају бракове с крштеним некатолицима или нехришћанима, већ само католике латинског обреда. За њих је и даље на снази остало законодавство Пија XII, али само уз измену коју је, с обзиром на канонски облик мешовитих бракова, за њих одредио Други ватикански сабор у Декрету о источним Црквама „*Orientalium Ecclesiarum*“ бр. 18. који гласи: „Кад католици источног обреда склапају женидбу с крштеним некатолицима источног обреда, ваља предустрести неваљале бракове, побринуте се за чврстоћу и светост брака и за кућни мир; стога овај Свети Сабор одређује да канонска форма за такве бракове обвезује само с обзиром на допуштеност; за ваљаност достаје назочност посвећена службеника — уз поштивање осталог што по праву ваља поштивати“.³⁴

И даље су остале две норме у којима су наглашене две врсте сметњи мешовитог брака — сметња мешовите вере (*mixta religio*) и сметња разлике култа (*disparitas cultus*). Кад је реч о различитој вери брачника, овде је истакнута екуменска црта норме, јер у новом тексту закона не стоји „да сметња постоји за бракове између католичке странке и странке која припада некој јеретичкој или схизматичкој секти“³⁵, како наводи 1060. канон, него се каже да сметња постоји између особе католичке и „некатоличке“, јер је „нови израз мање увредљив за православне вернике и другу одвојену браћу источних несједињених Црква“.³⁶ Дакле, сметња и даље постоји између две крштене особе од којих је једна припадник Римокатоличке Цркве, а друга је крштена али не припада католичкој вери и Цркви.

Промена из екуменских разлога извршена је и у случају кад је као сметња разлика у култу, односно брак између особе крштене у Римокатоличкој

³³ *H. g.*, 82–83.

³⁴ *Dokumenti II vatikanskog koncila, Orientalium ecclesiarum*, (Dekret o istočnim katoličkim Crkvama), 2002, 247.

³⁵ Blažević, Velimir, *n. g.*, 85.

³⁶ *H. g.*, 86.

Цркви и некрштеног лица. Израз „особа крштена у Католичкој Цркви или к њој обраћена из јереси или схизме“ замењен је блажим изразом „особа крштена у Католичкој Цркви или у њу примљена“.³⁷ Престанак сметње мешовите вере и разлике у култу могућ је уколико „крштена некаатоличка странка приступи у Католичку Цркву и прихвати католичку веру, или ако се некрштена странка покрсти у Католичкој Цркви.“³⁸

4. Мере за заштиту католичке вере у мешовитим браковима

С обзиром на то да су мешовити бракови представљали опасност за веру католичког брачног друга и за католичко крштење и васпитање деце из мешовитог брака, или је то у најмању руку погодовало верском индиферентизму, Црква је — да би отклонила или умањила такву опасност — примењивала инструмент кауције или *јемства*³⁹. Међутим, *Matrimonia mixta* у односу на Законик канонског права доноси измене, пре свега у изразима. Тако се појам кауције или јемства уопште више не употребљава, а уместо њих су изрази „изјава“ и „обећање“. (Изјава, на пример, католичке стране да је спремна да отклони сваку опасност за сопствену веру или обећање да ће све што могу учинити да би се деца у таквом браку крстила и васпитавала у Католичкој Цркви.) Изјава и обећање морају бити у писменој форми. Раније је већи акценат био стављен на некаатоличког брачног друга од кога се тражило да гарантује да по католичку страну неће бити никакве опасности да отпадне од своје вере. Некаатолички брачни друг више није обавезан ни да пружи гаранцију, па чак ни да обећа да неће католичког партнера ометати у опслуживању и исповедању вере и да неће спречавати да се деца крсте и васпитавају у вери католичког брачног друга. Дакле, могао је, али је морао бити упознат са обећањем које је дао католички брачни друг и да се о томе писмено изјави. Међутим, изјаве оба брачна друга нису нужни услов без којег не би била ваљана диспенза⁴⁰. Изјаве и обећања католичке и некаатоличке стране требало би да буду искрене, „али диспенза би била ваљана макар и не постојала никаква сигурност да ће се испунити оно што се католичка странка обавезала“.⁴¹

³⁷ *Исцпо.*

³⁸ *Н. г.*, 87–88.

³⁹ *Јемство* је правни термин и односи се на треће лице (јемац) које је обавезно да испуни обавезу ако је дужник не испуни. Више о томе в. у *Правна енциклопедија*, ИШКРО „Савремена администрација“, Београд, 1979, 501–503.

⁴⁰ Од латинске речи *dispensatio*, што означава могућност да се отклони некаква правна забрана. У брачном праву то је могућност отклањања брачне сметње или брачне забране. *Dispensatio* се може дати за брачну сметњу крвног сродства у четвртој степену побочне линије, сродства по тазбини и малолетства од 16 до 18 година. В. у *Правна енциклопедија*, ИШКРО „Савремена администрација“, Београд, 1979, 222–223.

⁴¹ Blažević, Velimir, *н. г.*, 97–98.

5. Јуридикчки (канонски) облик склапања мешовитих бракова

За Католичку Цркву као општа норма и даље остаје да мешовите бракове, да би били ваљани, треба склапати у канонском облику, односно да буду склопљени пред жупником или овлашћеним свештеником, односно ђаконом, и пред бар двојицом сведока. И даље је остао на снази Декрет конгрегације за источне Цркве *Crescens matrimoniorum* (Од 22. фебруара 1967), којим се признаје ваљаност брака — макар у начелу и не био допуштен — који католици, било источног или западног обреда, склопе са хришћанима некатолицима источних Цркава, а у присуству пароха или овлашћеног свештеника дотичне одвојене хришћанске Цркве.⁴² Овакав став Католичке Цркве произлази из њеног мишљења да „источне хришћанске Цркве, макар биле и одвојене, имају много тога заједничког с Католичком Црквом, у првом реду ваљане сакраменте, док се то не би могло рећи и за некатоличке хришћанске цркве и заједнице Запада.“⁴³ Ипак, да би ваљани мешовити брак, склопљен пред православним свештеником, био допуштен у очима Римокатоличке Цркве, неопходно је тражити диспензу од канонског облика. Она је потребна и у недопуштеном случају Римокатоличке Цркве да се бракови католика и других хришћана склапају пред верским службеником иноверне хришћанске Цркве.⁴⁴ При том, у оба случаја склапање брака мора бити јавно, а никако тајно.

Према брачним правилима Српске Православне Цркве, мешовити брак, односно брак између православног лица и лица друге вероисповести, може се склопити само ако лице друге вероисповести потпише писмену изјаву пред надлежним православним парохом, у присуству двојице сведока, „да неће свога будућег брачног друга православне вере одвраћати од православног исповедања вере, ни покушавати да га ма којим начином наведе да пређе у другу веру; да неће сметати православном лицу у вршењу његових верских дужности и чувању православних црквених обреда и обичаја“.⁴⁵ Лице друге вероисповести дужно је да се писмено изјасни пред надлежним парохом и двојицом сведока да ће децу из тога брака крштавати и васпитавати у православној вери. Затим да изјави, без сведока, да ће стално, на леп начин настојати да будућег супруга приволи православној вери.⁴⁶ Брачна правила Српске Православне Цркве изричито наводе да православно лице не може

⁴² *Н. г.*, 100.

⁴³ *Истио.*

⁴⁴ *Истио.*

⁴⁵ „Чин Свете тајне брака“, у: *Брачна љавила Српске љавославне цркве*, Светигора, Цетиње, 2007, 120. В. у Перић, Димшо, „Законодавство Српске православне цркве од стварања Југославије до новијег времена“, у: *Брачна љавила Српске љавославне цркве*, Српска православна епархија канадска, Торонто, 1995, 240; *Брачна љавила Српске љавославне цркве*, Београд, 1938, 85–86, *Брачна љавила СПЦ*, Београд, 1973, 49.

⁴⁶ „Чин Свете тајне брака“, у: *Брачна љавила Српске љавославне цркве*, Светигора, Цетиње, 2007, 120.

склопити брак са оним лицем чији је брак био разведен због његовог отпадноштва од православне вере.⁴⁷

Деца из мешовитог брака који је склопљен у Православној Цркви могу да се крсте само у православној вери, па и онда ако је такав брак склопљен од верских представника друге вероисповести, ако је један од родитеља православца. Ако је мешовити брак склопио представник неправославне вероисповести, а друго лице неће да пређе у православну веру, такав мешовити брак се, на захтев православног брачног лица, поништава због брачне сметње. Уколико таква особа накнадно пређе у православље и споразумно са брачним другом одлучи да успостави брачну везу, обавиће се међу њима поновно склапање брака по прописима који важе у Православној Цркви.⁴⁸ Ако једно брачно лице из мешовитог брака припада православној вери, надлежни за решавање питања о ваљаности, поништењу или разводу тога брака искључиво су православни црквени судови, по својим прописима.⁴⁹

Брачна правила СПЦ наводе да уколико једно лице, које је у нехришћанском браку, прими Православље, брак се не разводи. Међутим, уколико нехришћански брачни друг не жели даље да живи у заједници са покрштеним или га омета у обављању његових хришћанских верских дужности, може се овакав брак раскинути и покрштеном лицу дозволити ступање у нови брак.⁵⁰

7. Литургијски облик склапања мешовитих бракова

Католичка Црква познаје три литургијска облика склапања бракова, који се налазе у новом Обреднику, који је постао обавезан у Римокатоличкој Цркви 1. јула 1969. То су: венчање у оквиру мисе, изван мисе и трећи, као посебан, за мешовите бракове између католика и нехришћана. *Matrimonia mixta* одређује да, уколико се венчање обавља у католичкој цркви и пред католичким службеником, без мисе је обред венчања предвиђен „за женидбе између католичке и крштене некатоличке странке“.⁵¹ Месни Ординариј може, у посебним случајевима, да одобри венчање између католичке и крштене некатоличке странке и „под светом мисом“, с тим да је некатоличкој особи која се венчава забрањена евхаристијска причест. Изван мисе је увек, и по посебном обреду, венчање између католичке и некрштене особе.⁵²

У Православној Цркви, брак са лицем друге вероисповести мора да склопи православни свештеник у православном храму и по православном обреду и то тек пошто се савесно увери да лице друге вероисповести пружа довољно гаранције да ће испунити своје обавезе. Пошто сачини о томе

⁴⁷ *Н. г.*, 121.

⁴⁸ *Н. г.*, 122–124.

⁴⁹ *Н. г.*, 123.

⁵⁰ *Н. г.*, 126.

⁵¹ Blažević, Velimir, *н. г.*, 104.

⁵² *Исцхо.*

извештај, брак се склапа само „ако надлежни архијереј за то да разрешење и благослов“.⁵³ Јасно је да мешовити брак не може бити склопљен на Литургији због немогућности причешћивања неправославног брачног друга.

8. Екуменско слављење склапања мешовитих бракова

Апостолско писмо *Matrimonia mixta*, као и инструкција *Matrimonii sacramentum*, забрањују такозвано симултано литургијско славље, односно истовремено венчање у католичком и некатоличком обреду. Такође, брачници не могу након венчања да оду и код некатоличког свештенослужитеља и пред њим поново изразе своју вољу, о чему говори и 1063. канон Законика РКЦ. Оно чега сада нема у апостолском писму, а предвиђено је „инструкцијом“, јесте могућност некатоличког службеника да након обреда младенцима честица и упути им поуку, што не значи да му је то и забрањено.⁵⁴

Бискупска конференција Немачке, на пример, допушта да венчању у Католичкој Цркви могу да присуствују и некатолички служитељи и да „католички душебрижник“ може у договору са брачним паром и некатоличким службеником да присуствује склапању брака у обреду некатоличке вероисповести.⁵⁵

Вредна помена на овом месту је и 1636. одредба Катекизма Римокатоличке Цркве у којој се изричито наводи да „у многим крајевима, захваљујући екуменском дијалогу, заинтересоване хришћанске заједнице могу да организују заједничку паству за мешовите бракове“.⁵⁶ Њен задатак био би да дотичним паровима помажу како би у таквом посебном стању могли да живе „у светлу вере“ и савладају „напетости између обавеза што их супружници имају једно према другоме и према својим црквеним заједницама.“⁵⁷ Такође је неопходно да заједничка паства подстиче „развој онога што им је у вери заједничко и поштовање онога у чему се разликују“.⁵⁸ Различита вероисповест супружника није несавладива препрека за брак, наводи се у 1634. одредби Катекизма, уколико им успе да повежу што је свако од њих примио у сопственој заједници и једно од другог науче на који начин свако од њих живи своју верност Христу.⁵⁹ Ипак, тешкоће мешовитих бракова не треба омаловажити, а оне произлазе из чињенице да подела међу хришћанима још није превладана. Супрузи се излажу опасности да драма хришћанске неслоге одјекне и унутар њиховог дома. Различитост вере може те тешкоће само повећати. Верска размимоилажења, другачије поимање брака и другачије религијско

⁵³ „Чин Свете тајне брака“, у: *Брачна правила Српске православне цркве*, Светигора, Цетиње, 2007, 121–122.

⁵⁴ Blažević, Velimir, *н. г.*, 105.

⁵⁵ *Н. г.*, 105–106.

⁵⁶ *Katekizam katoličke crkve*, НВК, Glas Koncila, Zagreb, 1994, 421.

⁵⁷ *Исц̃о.*

⁵⁸ *Исц̃о.*

⁵⁹ *Исц̃о.*

мишљење и осећај могу да буду извор брачних напетости, поготово у погледу васпитања деце. Тада се може јавити и верска равнодушност.⁶⁰

9. Уписивање мешовитих бракова у матичне књиге венчаних

Законик канонског права Римокатоличке Цркве обавезује жупника, или његовог заменика, да након склопљеног брака у књигу венчаних упише имена брачних другова, сведока, место, као и дан склапања брака. Подаци се уносе и у књигу крштених. *Matrimonia mixta* наводи и посебну одредбу за мешовите бракове. Њена посебност је у томе што за уписивање мешовитих бракова у књигу венчаних и крштених треба да се осигура сарадња с некатоличким службеницима.⁶¹ То значи да подаци о ваљаном мешовитом браку, зависно од тога у којој је цркви склопљен, морају да се упишу у књиге верског службеника католичке, односно некатоличке стране, те да обе стране о томе морају да буду обавештене. Уписивање у жупске књиге мешовитих бракова који нису склопљени у канонском облику дискупске конференције треба да одреде на уједначен начин за своје подручје.⁶²

Matrimonia mixta је донела норму којом су изузети од изопштења они који су мешовити брак склопили пред некатоличким свештеником, као и они који децу крсте код некатоличког верског службеника или их васпитавају у некатоличкој вери, што је, иначе, предвиђао Законик канонског права. Поред тога, Апостолско писмо решава и ранију нејасноћу која се односила на обавезу да се од Свете столице тражи дозвола за признавање важећих мешовитих бракова који нису ваљани због постојања неке препреке или недостатка у канонском облику. Сада је то омогућено „једноставним оснажењем“, поштујући при том прописе Законика канонског права и Апостолског писма. Невалидан мешовити брак сада може да прогласи важећим месни Ординариј.⁶³

У Православној Цркви, српској на пример, одмах по извршеном венчању надлежни парох је обавезан да упише обављено венчање у матицу венчаних. Уколико венчање није обавио надлежни парох, него свештеник овлашћен од надлежног пароха за тај чин, дужан је да извести пароха о обављеном венчању најдуже за осам дана, ради уписа у матице и анаграф дотичне парохије.⁶⁴

10. Пастирска брига за мешовите бракове

У односу на ранију одредбу у Законику канонског права, који је налагао Ординаријима и другим „душебрижницима“ да надзиру да ли брачни

⁶⁰ *Истио*.

⁶¹ Blažević, Velimir, *н. г.*, 107.

⁶² *Истио*.

⁶³ *Н. г.*, 113–114.

⁶⁴ „Чин Свете тајне брака“, у: *Брачна правила Српске православне цркве*, Светигора, Цетиње, 2007, 94.

другови испуњавају дате гаранције, сада је брига цркве, захваљујући Апостолском писму, додатно појачана и акценат је стављен на то што треба да чине „душебрижници да католички брачни друг буде увек свестан своје католичке вере и да вјерно сведочи, то да у тој вери и за ту веру одгаја и своју децу.“⁶⁵ Брига цркве се огледа и у томе да се прати живот у мешовитим браковима и да помогну супружницима да остваре што чвршће брачно јединство и што потпунију породичну заједницу. Треба обратити пажњу и на једну, да кажемо, екуменску одредбу, која сугерише међусобне контакте и сарадњу верских представника и служитеља како би заједничком акцијом помагали јединству, чврстоћи, породичној срећи и срећи мешовитих бракова.⁶⁶

Иако је папа у *Matrimonia mixta* препустио да Бискупске конференције доносе сопствене, и за своје подручје и посебне околности прикладне и одговарајуће норме за нека питања мешовитих бракова, Света столица жели да буде обавештена „о тим партикуларним нормама које буду доношене у појединим покрајинама“.⁶⁷ Зато су Бискупске конференције дужне да обавесте Апостолску Столицу о ономе што су, према својој надлежности, одредиле у вези са мешовитим браковима. Уколико искрсне неки проблем или сумња у примену норме Апостолског писма, предвиђено је такође обраћање Светој столици, а све да би се спречила самовољна неутемељена тумачења и избегли незаконити поступци.⁶⁸

Након склапања брака у Православној Цркви, пастирска брига пароха своди се на то да води нарочиту бригу о верском и моралном владању брачних другова из мешовитог брака, испуњавању датих обавеза и да у супротном предузме адекватне мере да би спречио кршење датих обећања, а по потреби и да против кривога лица покрене поступак за црквену кривицу.⁶⁹

Закључак

И Католичка и Православна Црква, у начелу, одвраћају своје вернике од склапања мешовитих бракова, а свако законодавство има своје разлоге за то. Ипак, можемо приметити да брачна правила Српске Православне Цркве дозвољавају склапање мешовитих бракова само између двоје крштених лица, а никако између крштеног православног лица и некрштеног, док између православне и католичке стране дозвољавају само под одређеним условима. Православна Црква не допушта сваки мешовити брак, већ настоји „да се склапањем мешовитог брака загарантује православном брачном другу слобода вероисповедања. У случају ако те слободе нема, или ако би мешовити брак био склопљен пред представником друге вероисповести, а

⁶⁵ Blažević, Velimir, *н. г.*, 115.

⁶⁶ *Н. г.*, 116.

⁶⁷ *Исто.*

⁶⁸ *Н. г.*, 117.

⁶⁹ „Чин Свете тајне брака“, у: *Брачна правила Српске православне цркве*, Светигора, Цетиње, 2007, 122.

неправославно брачно лице неће да пређе у православну веру, такав се брак може поништити, било на захтев православног брачног лица, било његова заступника по закону, било по службеној дужности“.⁷⁰ Таква одлука православне црквене власти меродавна је само за црквеноправно подручје и за православно лице.⁷¹

Да ли СПЦ познаје и признаје институцију мешовитог брака? Одговор је позитиван, имајући у виду одредбе о мешовитом браку брачних правила (115–125. параграфа), мада је евидентно да су у тој области неопходне извесне измене и допуне. Склапање мешовитих бракова, под одређеним условима, пракса је која траје вековима. Објављени подаци казују да се мешовити бракови склапају и данас, мада их је трипут мање него, на пример, у годинама пре последњих балканских ратова. Од 1945. до 1991. године у свим републикама бивше Југославије склопљено је око 800.000 мешовитих бракова. После рата и нагло радикализованих етничких ставова, у Србији је 1993. склопљено 474, а 2002. године 396 мешовитих бракова. У Хрватској подаци из 2005. године говоре да је тамо склопљено 557 мешовитих бракова.⁷²

Правило је да је за склапање мешовитих бракова припадника хришћанских вера под окриљем СПЦ потребно поднети административну молбу којом се католик обавезује да неће ометати супружника у исповедању вере и васпитавању деце у православном духу. И приликом венчања у Католичкој Цркви оба брачника морају да потпишу да ће децу одгајати у католичком духу. У Православној Цркви такву обавезу приликом венчања потписује само мушкарац, док жена може да задржи своју веру и да се даље понаша у складу с њом.

Православна општина у Загребу, на пример, не издаје крштенице мушкарцима који желе да се венчају у католичкој или другој цркви како би се сачувао верски идентитет и таква је пракса била одувек. Крштеница се издавала само женама које су се венчавале у другој цркви. Уколико би се на склапање брака одлучили млада и младожења различитих вера у Загребу, Православна Црква младожењи не издаје крштеницу за венчање у Католичкој Цркви. У Бањалучкој дискупији у Републици Српској, на пример, дозвољено је католику да се венча у Католичкој Цркви са особом друге вероисповести, али с тим да мора да изјави да неће оставити своју веру и да ће децу васпитавати у католичкој вери, са чим се упознаје и некатоличка страна, која није обавезна да потпише никакву изјаву. Уколико католик жели да се венча у Православној Цркви, Католичка Црква то признаје, јер је у питању исти сакрамент. Такође, за мешовити брак католичке и православне стране у Католичкој Цркви потребна је бискупова дозвола, али нико не мора да одступи од своје вере уколико католичка страна изјави да не постоји опасност да изгуби своју веру.⁷³

⁷⁰ Цисарж, Бранко, *н. г.*, 186.

⁷¹ *Истио.*

⁷² „Мешовити брак на нишану“, 2006, прегледано 20. 1. 2009. на <http://golosinasplace.blogspot.com/2009/02/mesoviti-brak-na-nisanu.html>.

⁷³ *Истио.*

Католичко црквено законодавство не поставља никакве препреке које би имале апсолутну забрану. Католик може да ожени кога хоће и католикиња се може удати за кога жели, а црквено законодавство једино пази да не би био повређен природни и дожански закон, те регулише како би све било у складу са католичким моралом. Католичка страна, прихватајући чињеницу да иноверна страна није католик, као и њено право да то не буде, за разлику од Православља, од ње не тражи чак никакву формалну изјаву. Јер црквени закони обавезују само оне који су крштени у Католичкој Цркви или су у њу примљени. Али од католика зато тражи да остане веран, да учини све што је у његовој моћи како би децу крстио и одгојио у католичкој вери, да поштује веру свог брачног друга, те да некатоличка страна буде о свему обавештена.⁷⁴ Уз то, „велика је радост за хришћанског супружника и за Цркву ако „посвећивање“ доведе до слободног обраћења другог супружника на хришћанску веру“. Искрена брачна љубав, понизно и стрпљиво живљење у породици и устрајна молитва могу супружника који је неверујући да припреме за примање обраћења.⁷⁵

Мешовити брак у Римокатоличкој и Православној Цркви је изузетно деликатна тема. Евидентно је да римокатолици далеко отвореније приступају решавању овог питања, имајући, пре свега, у виду низ значајних докумената и студија које се баве овом проблематиком. Међутим, незаобилазно је питање колико је и да ли је уопште могуће у мешовитом браку очувати чистоту православне вере. Такође је немогуће предвидети ко ће од родитеља у мешовитом браку имати доминанту улогу у васпитавању деце. То ће свакако зависити од бројних фактора, како породичних и сродничких, тако и социјалних. Највећа опасност за мешовити брак је, ипак, отуђеност од вере и цркве, односно свођење вере само на обичај и традицију. Брак без Христа је као лађа без кормилара. У таквим околностима имамо, у најбољем случају, „екуменски брак“ са великом опасношћу да деца из њега (узимајући у обзир чак и да су крштена) уместо Христове вере имају синкретистички, у довољној мери неразвијени религиозни приступ животу, крунисан модернистичким, грађанским идеологијама, које често доводе до дезоријентације и бесмисла. Остају ли таква деца истински хришћанска и јесу ли породице у којима су они одгајани и васпитавани истински хришћанске породице могла би да буде нова тема за истраживачки рад о мешовитом браку.

⁷⁴ Vukšić, Tomo, „Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu II“, 2006, прегледано 25. 2. 2009. на: <http://kr.consilient-health.com/ebook/PRAVOSLAVNI>, 241–242.

⁷⁵ *Katekizam katoličke crkve*, HNK, Glas Koncila, Zagreb, 1994, 421.

Извори:

- Брачна љравила СПЦ са љостљуйком за црквене судове*, Свети архијерејски синод, Београд, 1938.
- Брачна љравила СПЦ* (допуњено и исправљено издање Светог архијерејског синода), Београд, 1973.
- „Decretum de ecclesiis orientabilibus catholicis (Dekret o istočnim katoličkim Crkvama)“, у: *Dokumenti drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- Zakonik kanonskog prava s izvorima*, Glas Koncila, Zagreb, 1996.
- Јевтић Атанасије (ур.), *Свешћени канони цркве*, Православни богословски факултет и др., Београд и др., 2005.
- Katekizam katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 1994.
- Свешћо Писмо Сћароја и Новоја Завешћа*, Свети Архијерејски Синод Српске православне Цркве, Београд, 2004.
- „Unitatis redintegratio (Dekret o ekumenizmu)“, у: *Dokumenti drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- „Чин Свете тајне брака“, у: *Брачна љравила Српске љравославне цркве*, Светигора, Цетиње, 2007.

Литература:

- Blažević, Velimir, *Mješovite ženidbe u pravu Rimokatoličke crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975.
- Vukšić, Tomo, „Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu II“, 2006, прегледано 25. 2. 2009. на: <http://kr.consilient-health.com/ebook/PRAVOSLAVNI>.
- Mateljan, Ante, „Sakrament ženidbe u pravoslavlju“, *Služba Božja, Liturgijsko pastoralna revija br. 1*, Split, 2008, прегледано 18. 1. 2009. на: <http://www.scribd.com/doc/47314886/slu%C5%BEba-bo%C5%BEija>.
- „Мешовити брак на нишану“, 2006, прегледано 20. 1. 2009. на <http://golosinasplace.blogspot.com/2009/02/mesoviti-brak-na-nisanu.html>.
- Милаш, Никодим, *Правила Православне цркве с љумачењима 1*, Истина, Епархија далматинска, Београд–Шибеник, 2004.
- Милаш, Никодим, *Правила Православне цркве с љумачењима 2*, Истина, Епархија далматинска, Београд–Шибеник, 2004.
- Перић, Димшо, „Законодавство Српске православне цркве од стварања Југославије до новијег времена“, у: *Брачна љравила Српске љравославне цркве*, Српска православна епархија канадска, Торонто, 1995.

Поповић, Радомир, *Васељенски сабори, одабрани документи*, Универзитетски образовани православни богослови, Хиландарски фонд, Задужбина „Николај Велимировић“, Србиње–Београд–Ваљево, 1997.

Правна енциклопедија, ИШКРО „Савремена администрација“, Београд, 1979.

Руварац, Димитрије, „О разводу мешовитих бракова“, *Богословски гласник*, часопис за православну богословску науку и црквени живот, Сремски Карловци, 1902.

Цисарж, Бранко, *Брачно право и црквеносудски поступак Српске православне цркве*, Београд, 1973.

Petar Nikolić

Gymnasium, Sremski Karlovci

Mixed marriage in Roman Catholic and Orthodox church

Every man has the right to get married with a partner of the opposite sex with whom he or she is bound by his or her free will by the feeling of mutual attraction, identical goals in life, the need to complement each other and the desire for procreation. The churches, both Roman Catholic and Orthodox, wish their members to find perfect inner peace and harmony, perfect sense of togetherness through the sacrament of Holy Matrimony. That is why it is totally understandable that it is desirable the marriages are made by partners of the same creed and that a negative stance is taken towards mixed marriages. However, on the one hand to both churches mixed marriages have always been particularly problematic, and on the other hand a reality with its dogmatic, moral, parochial, legal, social and psychological aspect. In this paper I will examine the most important aspects of this issue, starting with a review of the history of church's canon regulating mixed marriages from the first five centuries to the latest regulations.

Key words: marriage, synods, canons, Holy fathers, Orthodox church, western Christian communities, ecumenism, liturgy.

Датум пријема чланка: 30. 5. 2011.

Датум прихватања чланка за објављивање: 16. 6. 2011.